

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора
філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії Репп Ліна Вікторівна, 1996 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2018 році Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара зі спеціальності 035 Філологія, спеціалізація «Германські мови та літератури (переклад включно)».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро від «16» травня 2024 року N 469с, у складі:

Голова разової ради - Олена Гурко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Рецензенти - Наталя Дьячок, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства та слов'язнавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України;

Олена Панченко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Офіційні опоненти - Наталія Таценко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов та лінгводидактики Сумського державного університету Міністерства освіти і науки України;

Тетяна Колісниченко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України.

На засіданні «24» червня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки Репп Ліні Вікторівні на підставі публічного захисту дисертації «Концептуалізація мовних одиниць Heart та Soul в сучасній англійській картині світу» зі спеціальності 035 Філологія.

Дисертацію виконано у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара

Міністерства освіти і науки України, м. Дніпро

Науковий керівник – Анісімова Алла Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису.

Здобувачка має 15 наукових публікацій за темою дисертації, з них 5 у наукових фахових виданнях України, 3 – в інших періодичних наукових виданнях (2 з них – у співавторстві), 7 тез доповідей, зокрема:

1. Repp L. V. The national peculiarities of the concepts HEART and SOUL in the English phraseology: a multilingual aspect. *Англїстика та американїстика: зб. наук. праць / ред. кол.: А. І. Анїсімова (голов. ред.), Т. М. Потніцева (заст. голов. ред.) [та ін.]. Дніпро: Ліра, 2020. Вип. 17. С. 55-64. URL: <https://anglistika.dp.ua/index.php/AA/article/view/25010.15421/382006>*
2. Repp L. V. Peculiarities of conceptualization of the lexemes heart and soul in the novel “Atonement” by Ian McEwan. *Закарпатські філологічні студії. Вип. 31, 2023. С. 73-79. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.31.13>*
3. Репп Л. Концептуалізація, концепт та лексичні одиниці в лінгвістиці. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 70. Том 2. С. 216-220. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/70-2-31>
4. Репп Л. В. Концептуальні значення лексичної одиниці heart на матеріалі англійських лексикографічних джерел. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»): журнал. 2024. № 1(19). 2024. С. 459-472. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1\(19\)-459-472](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-1(19)-459-472)*
5. Репп Л. В. Концептуалізація лексем HEART та SOUL у романі Маргарет Етвуд «Орик і Деркач». *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. № 4. С. 24-30 URL: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.4.4>*
6. Repp L. V. The concept soul in the English worldview (based on the monolingual lexicographic sources) *Англїстика та американїстика: зб. наук. праць / ред. кол.: А. І. Анїсімова (голов. ред.), Т. М. Потніцева (заст. голов. ред.) [та ін.]. Дніпро: Ліра, 2021. Вип. 18. С. 51-58 URL: <https://anglistika.dp.ua/index.php/AA/article/view/274>*
7. Anisimova A. I. Repp L. V. Conceptualization of the lexeme HEART in the novel “Harry Potter and the Goblet of Fire” by J. K. Rowling. *Ukrainian sense / Український смисл: науковий збірник / ред І. С. Попова, проф. Дніпро: Ліра, 2022. Вип.2. С. 16-23. DOI 10.15421/462211*
8. Anisimova A. I. Repp L. V. Conceptualization of the lexemes heart and soul in the novel “The underground railroad” by Colson Whitehead. *Ukrainian sense / Український смисл:*

науковий збірник / ред І. С. Попова, проф. Дніпро: 2023. Вип.2. С. 5-12. DOI 10.15421/462312

9. Репп Л. В. Особливості вербалізації концепту ДУША мовними одиницями в англійській мові та способи їх інтерпретації українською мовою (на матеріалі художніх текстів). Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики. Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 листопада 2020 року. Дніпро, 2020. С. 198-200

10. Repp L. V. The soul phrases in English and Ukrainian. Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету / Упорядник О. І. Панченко. Дніпро: Акцент ПП, 2020. С. 380-382

11. Repp L. V. The implementation of heart phrases in modern English literature (on the example of the novel “The girl you left behind” by Jojo Moyes). Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав, 2020. Вип. 57. С. 419-421

12. Repp L. V. Peculiarities of conceptualization of the lexeme soul in modern English. Актуальні питання розвитку науки та освіти: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 30-31 серпня 2021 року. Львів: Львівський науковий форум, 2021. С. 50-51

13. Repp L. V. Conceptualization of the lexeme soul in the novel «Theatre» by William Somerset Maugham. Наука, освіта, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 30 серпня 2021 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2021. С. 59-60

14. Repp L. V. Peculiarities of conceptualization of the lexeme HEART in the novel “The catcher in the rye” by J. D. Salinger. Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики. Матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції 24-25 листопада 2022 року. Дніпро: ЛІРА, 2022 С. 164-167

15. Repp L. V. Peculiarities of conceptualization of the lexeme soul in the novel — Atonement by Ian McEwan. Романо-германські мови: загальні тенденції розвитку мовних явищ, контрактивні та ареальні дослідження Текст: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Дніпро, 2023. С. 135-137

У дискусії взяли участь голова, рецензенти, офіційні опоненти та висловили зауваження:

Гурко О. В., доктор філологічних наук, професор (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей). Зауважень немає.

Таценко Н. В., доктор філологічних наук, професор (Сумський державний університет, завідувач кафедри іноземних мов та лінгводидактики). Водночас наукова праця Ліни Репп викликає низку зауважень і питань, відповіді на які хотілося б почути під час дискусії протягом захисту дисертації.

1. У книзі «Есе про мову» (Hall R. A. An essay on language. New York: Chilton Books,

1968. р. 158) Роберт Холл надає класичне визначення мови: “Language is the institution whereby humans communicate and interact with each other by means of habitually-used oral-auditory arbitrary symbols”. Ключовим у цьому визначенні є словосполучення “arbitrary symbols” (довільні символи), що уналежнює мовну одиницю до довільно обраного знака, який позначає певне поняття, але не має з цим поняттям ніякого зв’язку крім того, що люди домовились позначати ним це поняття. До прикладу, поняття внутрішнього психічного світу людини з її настроями, переживаннями і почуттями позначається в українській мові мовною одиницею душа, а в англійській мові – мовною одиницею soul. Мовна одиниця душа – це просто знак мовної системи, концептуалізувавши який матимемо таку інформацію: іменник, жіночий рід, неістота, перша відміна, мішана група. Можна ще розкласти цей знак на одиниці нижчого рівня (фонеми, морфеми) чи провідміняти. Концептуалізувати таким чином, як це зроблено у рецензованій науковій праці, можна поняття чи концепт. Тому вважаю назву дисертації «Концептуалізація мовних одиниць HEART та SOUL в сучасній англійській картині світу» некоректно сформульованою. Назва дисертації суперечить назві підрозділу 1.3 «Методологія та методика дослідження концептуалізації та концептів HEART та SOUL в сучасній англійській картині світу». То що ж Ви досліджували, шановна дисертантка, мовні одиниці чи все ж таки концепти? Крім того, авторка позначає мовні одиниці heart та soul заголовними літерами, хоча в українській германістиці прийнято заголовними літерами позначати концепти, а мовні одиниці – курсивом.

Не зрозуміло, чому предметом дослідження Ліна Репп зазначає лише «процес метафоризації як джерело появи концептуальних значень мовних одиниць heart та soul» (с. 20). Як стосується процесу метафоризації аналіз частотності використання слів-імен концептів HEART і SOUL у різних жанрах британського, американського та канадського корпусів англійської мови?

2. У підрозділі 1.2.1 «Мовна та концептуальна картини світу» дисертантка надає визначення концептуальної та мовної картин світу провідних науковців, зазначаючи, що у своїй концепції послуговується твердженнями Олени Селіванової. Ба більше, на ст. 58 Ліна Репп зазначає, що, на думку Олени Селіванової, цілком слушним є зауваження про те, що в когнітивній лінгвістиці перспективу має є той напрям у семантиці, який захищає ідеї протиставлення концептуального рівня мовному. Погоджуючись з цим твердженням, можу лише додати, що концептуальна картина світу – це матриця світу, що є результатом абстрагувальної діяльності людини, яка розмовляє, а мовна картина світу – це матеріальний конструкт, за допомогою якого реалізується концептуальна картина світу. Однак не зрозуміло, чому підрозділ 2.2 авторка назвала «HEART та SOUL у концептуальній картині світу англійської мови». Мова як система знаків не може мати концептуальну картину світу, вона лише її відображає, концептуальну картину світу мають носії англійської мови. Якщо ми аналізуємо мовні одиниці, то це мовна картина світу, якщо концепти – це концептуальна картина світу.

Крім мовної та концептуальної картини світу дисертантка послуговується поняттям «фразеологічна картина світу» у підрозділі 1.2.3 «Фразеологічна картина світу», але

чіткого визначення цього поняття не надає.

Зауваження є і до назв підрозділів 3.4 «Когнітивні ознаки та мовна репрезентація концептів HEART та SOUL в англійській картині світу на матеріалі романів британського варіанту англійської мови», 3.5. «Когнітивні ознаки та мовна репрезентація концептів HEART та SOUL в англійській картині світу на матеріалі романів американського варіанту англійської мови», 3.6. «Когнітивні ознаки та мовна репрезентація концептів HEART та SOUL в англійській картині світу на матеріалі романів канадського варіанту англійської мови», в яких є граматичні помилки (у родовому відмінку мовна одиниця варіант має закінчення –а, варіанта).

У царині теорії концептуальної метафори українські германісти послуговуються загальноприйнятою термінологією на позначення source domain та target domain – відповідно, «сфера джерела» та «сфера мети». На ст. 94 дисертантка використовує ці терміни. Але на ст. 61 вона надає терміни «сфера джерела» і «сфера-мішень». Хотілося б почути причину цієї термінологічної розбіжності.

3. У дисертації авторка будує фреймові моделі концептів HEART та SOUL (с. 146, с. 151). У теоретичному першому розділі надано різні тлумачення фрейму, але не зрозуміло, яке з них взято за основу концепції. Ліна Репп зазначає, що розуміє під фреймом модель (рамку) концептів HEART та SOUL, яка складається із горизонтальних (найвищих рівнів), які називаються субфреймами та вертикальних рівнів, які заповнено слотами (вузлами, що формують зв'язок із субфреймами та з головним концептом) (с. 72). В чому полягає суть цієї моделі і що мається на увазі під словосполученням «головний концепт»? Наскільки я зрозуміла, фреймом авторка називає компонентний аналіз словникових дефініцій лексем heart і soul. Утім, сам аналіз не є прозорим, оскільки приклади надаються без посилань на лексикографічні джерела

Дослідивши лексикографічні джерела, дисертантка виявляє когнітивні ознаки лексем heart та soul. На жаль, в дисертації не пояснено, що саме авторка має на увазі під словосполученням «когнітивна ознака концепту».

4. Дисертація хибує на наявність незрозумілих тверджень. До прикладу:

«Відповідно до когнітивно-лінгвістичної перспективи фізичний світ представлений у психічному світі й потім спроектований на мовний світ через концептуалізацію агента» (с. 34). Про якого агента йде мова?

«З іншого боку, концептуалізація не є простим психічним процесом концептуалізатора для концептуалізованого, локалізованого в певній сфері, а постає складним когнітивним процесом, що охоплює різні когнітивні факультативи, які відбуваються в розподілених контекстах, таких як тілесний досвід, соціокультурні контексти, соціальна взаємодія тощо» (с. 34). Що таке когнітивні факультативи, які відбуваються в розподілених контекстах?

«Іншими словами, мовна концептуалізація не є модулем, ізольованим від загального когнітивного оброблення. У цьому сенсі вона також не є ізольованою. Цей аспект неізолюваності узгоджується із припущенням когнітивної лінгвістики про відсутність модульності та втілює когнітивне зобов'язання когнітивної лінгвістики» (с. 34). Що таке

когнітивне зобов'язання когнітивної лінгвістики?

«З одного боку, концептуалізація кодується в мові, тобто вона існує в мові тієї мірою, якою мову когнітивні лінгвісти вважають частиною загальної когніції концептуалізатора» (с. 35). Про що тут йде мова?

Опонент наголосила, що попри зроблені зауваження, дисертація Ліни Репп являє собою завершену наукову розвідку, у якій розкрито тему й досягнуто сформульовані завдання з залученням достатньої кількості фактичного матеріалу.

Колісниченко Т. В., кандидат філологічних наук, доцент (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів).

Наряду з переважаючим позитивним враженням від наукового дослідження, помітними є окремі суперечності дискусійного характеру.

1. Виникає насамперед питання, чи правомірно з боку дисертантки робити певні висновки стосовно англомовної картини світу загалом, базуючись на дослідженні лише трьох національно-мовних варіантів англійської мови та випускаючи з аналізу ще два – новозеландський та австралійський?

2. Певне непорозуміння викликає у читача (опонента) дисертації один і той же спосіб написання (великими літерами жирним курсивом) як «концептів HEART та SOUL» (що є усталеним в дослідженнях когнітивно-дискурсивної парадигми), так і «слів-імен HEART та SOUL», а також «мовних одиниць HEART та SOUL». Видається, що дисертантка мала б використовувати щонайменше різнотипний спосіб написання для таких різнотипних мовних феноменів.

3. Потребує уточнення ілюстративна база дослідження. Подекуди при аналізі концептів у дискурсі наводяться занадто узагальнені характеристики, зокрема «складні прикметники з компонентом HEART (три випадки)», «складні прислівники з компонентом HEART (один випадок)», «концепт HEART може бути вербалізовано дериватами лексеми HEART – 6.67%» тощо (сс. 180, 181, 184, 188, 190, 193, 197, 200 та ін.), які не підкріплюються ілюстративними уточненнями, конкретними прикладами, або посиланнями на номер прикладів у додатках. Приклади, подані в додатках, є суцільною вибіркою без поділу їх за досліджуваними категоріями, що унеможлиблює верифікацію певних тверджень дисертантки.

4. Досліджувані у роботі концепти вивчаються, як і у більшості праць такого стибу, сепаратно. Проте, робота значно виграла б, якщо б дисертанткою були виявлені концептуальні або семантичні зв'язки концептів HEART та SOUL з іншими у різнотипних дискурсах. Виокремлення кореляцій досліджуваних концептів у межах певних дискурсів, представлення їх регулярної матриці може стати перспективою подальших досліджень.

5. У роботі є низка дискусійних виразів, наприклад «картини світу англійської мови» (с. 5 та ін.); фіксуємо й множину друкарських недоглядів (сс. 21, 26, 252, 54, 69, 73, 110, 150). На сс. 33-36 наведено дев'ять покликань на одну і ту саму сторінку одного й того ж джерела; така ж ситуація зафіксована на сс. 138-142.

Наведені зауваження мають характер побажань та спонукають до дискусії, можливість якої передбачена процедурою офіційного захисту наукової праці, та не ставлять під сумнів наукову новизну і концепцію дослідження, теоретико-методологічну та практичну цінність праці, об'єктивність і достовірність отриманих вагомих результатів та висновків.

Дьячок Н. В., доктор філологічних наук, професор (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, завідувач кафедри загального мовознавства та слов'янознавства).

Високо оцінюючи роботу загалом, хочемо поставити декілька питань, а також висловити деякі міркування та побажання.

1. Терміни «Мовна репрезентація концепту» (див. Додатки) та «Концептуалізація мовних одиниць» (у назві і далі за текстом дисертації) на позначення відповідних понять, на нашу думку, постають маркерами двох протилежних шляхів дослідження. Перший термін відбиває сутність дослідження концептів від його змісту до оприявлення у мовних одиницях; другий – від мовної одиниці, тобто від форми, до змісту концепту. Можливо, уніфікація термінології або визначення принципів двох шляхів дослідження зняло б певні протиріччя і уможливило найповніше розкриття теми, опис досліджуваних концептів тощо.

Також у теоретичному розділі, зокрема, йдеться про визначення понять концепту, концептуалізації тощо: «У когнітивній лінгвістиці концептом називають одиницю психічних або ментальних ресурсів свідомості й тієї інформаційної структури, яка репрезентує досвід й знання індивіда. Концептом також називають оперативну змістову одиницю пам'яті, концептуальної системи й мови мозку, ментального лексикону, усієї картини світу, відображеної в мозку індивіда. Концепт – це також те, що людина знає, думає, припускає чи уявляє про об'єкти світу». І ще: «Під концептуалізацією розуміють поняттєву класифікацію; процес пізнавальної діяльності індивіда, який полягає в осмисленні інформації, що надходить до неї і вможливорює формування концептів, концептуальних структур і загальної концептуальної системи в мозку людини, а також процес структурації знань і виникнення різних структур подання знань з деяких мінімальних концептуальних одиниць».

Отже, з огляду на зазначене, концептуалізація є процесом породження концепту як певної класифікаційної когнітивної одиниці. То ж у який спосіб відбувається саме концептуалізація мовних одиниць? Через метафоричність чи метонімічність, тобто через появу нових значень? Внаслідок чого з'являється послідовність **об'єкт – поняття – концепт – слово-номінатор з первинним / основним концептуальним значенням (словосполучення / фразеологізм / ідіома) – вторинні (метафоричні) значення?** Чи якось інакше?

2. В Анотації та у Вступі авторкою зауважено про англomовну картину світу. У зв'язку з цим хотілося б дізнатися, які критерії визначення саме сучасної англomовної картини світу було виділено, а також чи вистачає для такого визначення тих англomовних творів, які запропоновані в дослідженні як фактичний матеріал.

3. Щодо понять мовної одиниці (МО) та фразеологічної одиниці (ФО): чи ототожнюєте Ви їх, чи диференціюєте? Які підстави для ототожнення чи, навпаки, диференціювання?

4. Дисертантка, аналізуючи образний бік концепту, зауважує на тому, що «Для розгляду абстрактного референта сумніву залучається група концептуальних корелятів, за допомогою яких цей референт осмислюється. Суттєва відмінність між цими двома поняттями полягає в тому, що концептуальна метафора має корелят в іншому домені, а концептуальна метонімія включає єдиний домен і порівняння в межах того ж домену». Вважаємо, що, окрім зазначеного, концептуальна метафора та метонімія є засобами концептуалізації досліджуваних одиниць, адже слугують інструментами появи низки, окрім основного, значень того чи того вербального втілення концепту. Така теза уточнила б попередні висновки.

Безперечно, висловлені міркування не торкаються концептуальних засад виконаної роботи і в жодному разі не заперечують той факт, що дисертація Репп Ліни Вікторівни є ґрунтовним, оригінальним дослідженням з чіткою авторською позицією.

Панченко О. І., доктор філологічних наук, професор (Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців).

Дисертація беззаперечно є дуже цікавою, спрямована на розв'язання вкрай цікавих теоретичних та прикладних задач, але, на жаль, не позбавлена деяких недоліків. Серед недоліків слід відзначити таке.

1. У роботі проаналізовано велику кількість праць відомих в Україні концептологів (О. Селіванова, С. Жаботинська та ін.), проте деяким зарубіжними авторам приділено, на наш погляд, занадто багато уваги, зокрема Дж. Андерхілл (с. 138-142). Постає запитання: чим зумовлено підвищений інтерес до праці Дж. Андерхілла?

2. Викликає зацікавленість термінологічне словосполучення «когнітивна ознака», яке авторка використовує у дисертації. На наш погляд, існує потреба надати чітке визначення цього поняття.

3. У дисертації сфокусовано увагу на трьох варіантах англomовної картини світу – американському, британському та канадському. Виникає необхідність обґрунтувати вибір саме цих національно-мовних варіантів для дослідження концептів HEART і SOUL.

4. У третьому розділі обґрунтовано цінність та значення кожного залученого художнього твору для аналізу концептів HEART і SOUL, виникає необхідність уточнення чим зумовлено вибір саме цих текстів для аналізу, за якими критеріями відбувався добір матеріалу? Адже простір існуючих художніх текстів практично безмежний.

Відповіді на ці запитання були б бажані, але зауважимо, що це жодним чином не впливає на високу оцінку дисертаційної роботи та кваліфікації її автора. Варто зазначити, що ці недоліки не впливають ні на актуальність та значущість отриманих у роботі результатів, ні на зрозумілість пояснень та достовірність висновків.

Результати відкритого голосування:

"За" 5 членів ради,
"Проти" немає членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Репп Ліні Вікторівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої
вченої ради

(підпис)

Олена ГУРКО

